

6754 [= 7130] - Neptuni apud Camposanios
GALL. MAR. Velitris apud Borgiam CARD.
Nunc Neapoli in museo.

D · M
VETTIAE · PRI
MITIVAE · C ·
LICINIUS · EV
5 TYCHVS · CON
IVGI · KARISSI
MAE · ET · SIBI · FEC ·

Descripsi ego, recognovit Iulius de Petra. Gal-
letti cod. Vat. 7929 f. 329; Marini cod. Vat.
9127 f. 220; Cardinali *iscr. ant. ined.* n. 271;
Guarini fast. Pomp. ed. 1 p. 108; Fiorelli
cat. n. 147.

6755 Antii via dell' Olmata, proprietà Soffre-
dini detta il Colle.

M · VIBIVS · SEV^{erius}
FRATRI · SVO · PIEN^{itis}
SIMO

Recognovit Dessau. Lanciani *Bull. dell' Inst.*
1870 p. 15.

6756 Antii.

DIS · M
VITELLI
VIXIT
MEN

Lombardi *Anzio* 1865 p. 256.

6757 ab altera parte legitur n. 6673. Antii
apud Pauluccium arcis praefectum.

DIS · MAN · SAC
PARENTVM · DVLCISSIMOR
PIVS · FIL · FEC

Marini cod. Vat. 9127 f. 222.

6758 cippus Antii in villa Albanorum.

in latere: DIS MANI *in latere:*
laurus SAC laurus
in corona
querna

in postica:
patera urceus

Recognovit Henzen. Anonymus apud Marinium
cod. Vat. 9131 f. 264'; Galletti cod. Vat.
7929 f. 332'; Marini cod. Vat. 9120 f. 118,
iscr. Alb. p. 61; Visconti cat. p. 197 n. 35.

6759 rep. Antii una cum n. 6674 ARM. Non
repperit DESSAV.

... VIXIT · ANNOS · XXXX ...
... SODAL ...

Armellini *cronichetta mensuale* 1877 p. 190,
cui dedit Aristides Pio.

6760 Antii in villa Albana.

VS · A
M · CONI
EMISIT · II

Marini cod. Vat. 9120 f. 156.

6761 Antii.

IS · DEIPHID · VI
OMVS
LANIE
ODI

Vulpi Lat. 3, 49 qui vidit.

Praecedentia apud Vulpium (n. 6646) se-
paravi.

6762 cippus lapidis Tiburtini quadratus. Antii
rep. a. 1868 *nel demolire un' arco d' in-
gresso del bagno dei detenuti* ROSSI. Nunc
prostat in aedica congregationis S. Vincentii
a Paula.

hedera palmulis
ornata
SPES IN DEO

Descripserunt Bormann et Dessau. Rossi *Bull.*
arch. crist. ser. 1 vol. 7 (1869) p. 81 cum
tabula p. 84 n. 4.

XCII. ARDEA (*Ardea*).

Ardea Rutulorum quondam (Strabo 5, 3, 2 p. 228 cet.), sed nihilo-
minus admissa inter populos Latinos, qui lucum Dianium in nemore
Aricino consecrarunt (vide supra p. 645), Latinorum colonia facta est
a. u. c. 312 (Diodorus 12, 34; Liv. 4, 9—11)¹) earum, quae quo
anno conditae sint satis certo compererimus, longe antiquissima, quam
ob rem non mirum est ius exulandi coloniis Latini iuris originis poste-
rioris fortasse denegatum Ardeatibus aequè datum esse (Liv. 5, 43;
Appian. Ital. 8; Dionys. 13, 5; Plutarch. Cam. 23) atque Latii pri-
mitivi rebus publicis. Curam quoque aedis Veneris, quam Lavinii po-
puli Latini communi nomine habebant, gerebant Ardeates (Strabo 5, 3, 5
p. 232: τὸ Λαουίνιον ἔχον κοινὸν τῶν Λατίνων ἱερὸν Ἀφροδίτης ἐπι-
μελοῦνται ὃ αὐτοῦ διὰ προπόλων Ἀρδεᾶται) propter vicinitatem (Strabo
l. c.: ἔστι δὲ καὶ ταύτης [Ardeae] πλησίον Ἀφροδίσιον, ὅπου πανηγυ-
ροῦσι Λατῖνοι). Manserunt eodem loco et quo tempore foedus
Cassianum quod dicitur factum est (Dion. 5, 61) et cum foedera inierunt
Romani et Carthaginienses (Polyb. 3, 22. 24) et bello Hannibalicò,
quo fuerunt inter populos subsidia ad bellum denegantes (Liv. 27, 9.
29, 15). Posteriore tempore captivi ibi adservati sunt pariter atque

¹) Foedus Ardeatinum, cuius meminit Livius 4, 7, sine dubio id ipsum
est, quod nova colonia iniit cum populo Romano nomineque Latino. Consules
in eo nominati, si quidem vere consules illi fuerunt, cum in fastis non in-
venirentur, evidentissima fictione nomina eorum relata sunt ad annum 310.
Vide quae dixi in chronologia p. 93 seq.

in coloniis Latinis Alba et Setia (Liv. 39, 19). Vetusti splendoris
(Dion. 4, 64) temporis eius, quo mari quoque valuisse videntur una
cum Graecis conditores dicti coloniae Sagunti in Hispania (Liv. 21, 7;
Silius 1, 291), indicia quaedam servarunt quae ex annalibus Ardea-
tinis tradita habemus quaeque narrantur de picturis aedium sacrarum
Ardeatarum (cf. Cicero de d. n. 3, 18, 47) hic quoque non omit-
tenda. *Tonsores*, Varro ait de r. r. 2, 14, 10 (cf. Plinius h. n. 7,
59, 211), *in Italiam primum venisse ex Sicilia dicunt post R. c. a.*
CCCCLIII, ut scriptum in publico Ardeae in litteris extat, eosque ad-
duxisse P. Titinium Menam. Extant hodieque, Plinius inquit 35, 3, 17,
antiquiores urbe picturae Ardeae in aedibus sacris, quibus ego quidem
nullas aequè miror, tam longo aevo durantes in orbitate tecti veluti re-
centes. Item Servius ad Aen. 1, 44: *Ardeae in templo Castoris et*
Pollucis in laeva intransibus post fores Capaneus pictus est fulmen per
utraque tempora traiectus. Rursus Plinius 35, 10, 115: *deceat non*
sileri et Ardeatis templi pictorem, praesertim civitate donatum ibi et
carmine quod est in ipsa pictura his versibus:

Dignis digni' (digna traditur) loco picturis condecoravit
reginae Iunoni' supremi coniugi' templum
Plautius Marcus: cluet asalata(?) esse oriundus,
quem nunc et post semper ob artem hanc Ardea laudat.

eaque, addit, sunt scripta antiquis litteris Latinis. Sed, ut ait poeta
(Aen. 7, 442) *et nunc magnum manet Ardea nomen, sed fortuna fuit,*
fueruntque item tituli, quorum unum alterumve tantum casus servavit.

ad n. 6646. Hodie Romae in museo Torloniae, ubi Bormannus descripsit sic:

V E N I
 u. cl. VDIVS · AVG · L · P
M A T E R N V S

ad n. 6652. Scribe: Est in museo Capitolino, stanza del gladiatore.

ad n. 6679. Hodie Romae in villa Albana, ubi descripsit Dessau; sed deficient litterae extremae. Visconti descr. p. 316 n. 222. — 4 post Q spatium vacuum. — 5 in. \RAT, id est TRAT vel fortasse ERAT aut FRAT.

ad n. 6680. Legitur item in cod. Marucelliano, de quo modo (p. 988) dixi, sub titulo 'in Neptuno'; exemplum non differt, nisi quod initio est O·RVSTIVS, et etiam versus eadem ratione distribuit.

ad n. 6686. Refert item Maffei M. V. 101, 4 repertam, ut ait, Romae in castris praetoriis.

ad n. 6688. Consulis est a. 127; vide infra n. 8291.

ad n. 6691. Eiusdem plumbarii fistulae aliae prodierunt Romae ad castra praetoria (Maffei M. V. 102, 1; Lanciani acque p. 217 n. 36, cf. p. 249 n. 250) inscriptae sic: *stationis propriae* (sic) *privatae domini n. Alexandri Aug.; Sex. Egnatius Reditus fec.*, unde et nomen emendatur et tempus definitur.

ad n. 6694. Eiusdem plumbarii fistula prodiit prope Romam ad Appiam iuxta sepulcrum Metellae (Lanciani acque p. 240 n. 192): *imp. Caes. Nerv. Traian. Aug. Ger. Dac.; sub cur. Nilatis procur.; Flavius Trophimus fec.*

ad n. 6751. Hodie Romae in villa Albana, ubi descripsit Dessau. — Edidit Visconti descr. della villa Albani p. 317 n. 228. Adde initio D·M. — 4 NI DOM Dessau.

ad n. 6759. Rep. prope Nettuno sul margine di una via vicinale, la quale girando dietro alla villa Costaguti-Borghese conduce a Porto d' Anzio, in pavimento vetusti oratorii Christiani teste Lanciano Bullett. munic. 5 (1877) p. 178, qui legit sic:

D e m
 VRBICO · GAI
 VIXIT · AN · XXXX
 THREPTE · SODAL
 B · M · F

8291 Antii in aedibus Pollastrini in un angolo del terrazzo vidit Rossius; fragmenta, quae neglecta iacebant, nuper pessumdata esse rettulit Gattius Rossii meoque iussu Antium profectus, ut ea recognosceret. Quattro anni fa, Gattius ait, alcuni frantumi della iscrizione stavano ancora sulla medesima terrazza. Ma certi ragazzi li rompevano e li gittavano sulla strada e sulla campagna sottoposta. Avvertito il proprietario di questa dispersione, rispose che già altri pezzi ne erano andati a male, e che poco importava, essendo stati copiati tutti i frammenti, già da alcuni anni, dal comm. de Rossi.

C · A T I L I O · S N · F · / n
 l. c u s p i o · I V L I A N O · C L · R u f i n o
 C O S · P R O C O S · P R O V I N C · A F F I C I A E
 L E G · A V G · P R · P r . p r o v i n c i a e · S Y R I A E · E T P R O
 5 V I N C I A E · C A P P A D O C I A E · E T · A R M E N I A E · M A I O R
 E T · M I N O R · V I I R · E P V l o n . a O N I S · M I L I T A R I B V S
 D O N A T O · A D I V O · T R A I A N O C O R O N A · M V R a l i
 V A L L A R I · N A V A L I · H a s t i s p u r i s I I I I v e x i l l i s · I I I I · P R · V R B
 P R A E F · A E R A R I I · S A T u r n i p r a e f . a e r a r . M I L I T A R · L E G
 10 l e g . / / / g e M · P · F · C V r . u i a r . / / / / / / / / / I A E · P R A E F ·
 f r u m e n t i P A N D I · E x . s . e . s e i r o e q . r o m . t u r m a E · I I
 t r i b . p l . q u a e s t o r i p a t r i s (?) i n p r o c o s . A S I A E

Descripsit et mecum communicavit Ioh. Bapt. Rossi (memoravit Bull. dell' inst. 1880 p. 139), cuius sunt supplementa.

6 MILI/TARIBVS exemplum. — 10 in. linea remansit numero supraposita. — In fine titulus integer est. — Ad nomina quod attinet, idem homo praeterea appellatur C. Cuspius Rufinus in tegula urbana lectionis certae (est in ea

L. St. Quadr. et C. C. Ruf. cos.; Marini Arv. p. 239), L. Cuspius Rufinus in titulis duobus urbano vol. VI n. 160 parum bene tradito et certae lectionis Ostiensis ann. inst. 1868 p. 373. Iisdem duobus praenomibus etiam filius eius utitur C. (sic VIII, 8937) vel L. (sic titulus Lugdunensis Orell. 2325) Cuspius Rufinus cos. a. 197. Composuit denique cum hoc Rufino Rossius T. Atilium Rufum Titianum consulem a. 127 (Lebas-Waddington n. 1619) nominatum item in fistula Antiatina supra n. 6688. — Cursus honorum quaedam habet insolita. Post quaesturam et tribunatum (pro quo item aedilitas potest fuisse) seviratus venit recte opinor a Rossio restitutus, nam quamquam tribunatum antecedere solet, sevirum tribunatum (potius quam aedilicium) habemus in Ariminensi Henzeni n. 6488 = vol. XI n. 383, praetorium adeo, nisi tradita fallunt, in Dacica vol. III n. 1458. — Legationis legionis ante praetoram susceptae alii quoque tituli testes sunt; contra praefecturam aerarii ante praetoram datam esse (cf. Staatsrecht 2, 971) non memini alibi me legisse. — Quae sequuntur dona militaria duplici nomine difficultatem faciunt. Primum coronam quartam auream vexillorum numerus requirit, ut lapicidam suspiceris errasse; nam quem in litteris ad me datis citat Rossius titulum (vol. VI n. 1599) M. Bassaei Rufi praefecti praetorio imperante Marco et in eo officio donati corona murali vallari aurea, hastis puris IIII totidemque vexillis obsidionalibus, eo nomine differt, quod haec praemia sunt honoris summi quidem, sed tamen equestris. Deinde non satis apparet, quodnam officium administrans Rufinus ea meruerit. At cum dona militaria talia sint, qualia summis ducibus concedi solent, probabile est Rufinum ea accepisse legatum Cappadociae et Armeniae maioris minorisque: nam legationes duas diversas significari, alteram hanc, alteram Syriae certum est, quamquam solitae vocabuli legati Augusti pro praetore repetitionis locum copula obtinet. Id si ita est, legationem illam Rufinus administravit imperante Traiano († 117), idque etiam aliunde confirmatur. Recte enim Rossius cum hoc titulo composuit verba biographi Hadriani c. 21: Armeniis regem habere permisit, cum sub Traiano legatum habuissent; nec dubium est id Hadrianum fecisse brevi post imperium adeptum. Hoc nunc primum intellegitur a Traiano Armeniam maiorem ita in formam provinciae redactam esse, ut non suum legatum ei daret, sed provinciam Cappadociam Galatiamque ad a. certe 99 indivisam (Marquardt Staatsverw. 4 p. 363) in duas provincias describeret, alteram Galatiam, alteram Cappadociam cum Armenia minore et tum demum adiuncta maiore; quae divisio mansit etiam post redditam regibus Armeniam maiorem. Legatio illa Cappadociae Armeniaeque, cuius alterum exemplum extat nullum, utrum consularis fuerit an praetoria, ambiguum est; sed illud probabilius, nec quicquam obstat, quominus Rufinum statuamus primum duodecim fasces gessisse sub Traiano. De Syriae legatione proconsulatuque Africano praeterea memoria nulla superest. Consulatum alterum gessit grandaevus iam anno 142 una cum L. Statio Quadrato testibus fastis titulisque compluribus, scilicet praeter tres supra allatos cippo Germanico C. I. Rh. n. 1845 et tabella Dacica vol. III p. 941. Hoc mirum est nusquam praeterea iterationis notam addi, quam tamen et cippus Antiatinus habet et ipsis rebus quodammodo requiri modo vidimus.